

Předrevoluční historie buddhismu u nás

DUCHOVNOST ZA ŽELEZNOU OPONOU

Vlastimil Marek

Náboženství budoucnosti bude náboženství vesmírné. Mělo by se vyhnout teologii a dogmatům. Mělo by postihnout vše přirozené a duchovní, mělo by být založeno na smyslu pro spiritualitu, který vychází z životní zkušenosti. Tomuto popisu odpovídá buddhismus. *Albert Einstein*

V 60. a 70. letech nešlo ani tak o buddhismus, jako o duchovnost* vůbec. Jediná možnost, jak se setkat s jakoukoli duchovností, bylo cvičit jógu. To ale bylo možné jen jako „tělocvik“, tedy jako hatha jóga v rámci tělovýchovných jednot. S tímto typem naivních pokusů o duchovnost bylo spojeno i pro nás tehdy tak exotické vegetariánství (a tzv. racionální výživa) a také intenzivní sbírání a překládání a rozmnožování toho, čemu jsme říkali duchovní spisky (většinou z oblasti Indie a jógy). Jedna z prvních knih, kterou jsem přeložil z angličtiny, byly Patandžalího *Aforismy jógy*, tedy jakási bible jóginů. A tehdy jsem narazil na první špatné překlady tradičních duchovních termínů (a z nich plynoucí slepé uličky v teorii, ale i praxi duchovních zážitků), které doprovázejí české pokusy o duchovnost dodnes. Již tehdy jsem zjistil, že to chce nějakou přímou tělesnou zkušenost (tehdy třeba jógu) nebo médium, které nepotřebuje překlad, tedy hudbu.

* Duchovnost, přirozená tendence každého muže ve věku okolo 21 a 28 let, projevující se zvýšeným zájmem o jevy a situace, které člověka přesahují, a byly inspirací světových náboženství, ale existují i mimo oficiální církve a viry... viz závěr článku.

První skutečně duchovní zážitky jsem totiž spolu se stovkami mně podobných prožíval v rámci nedělních dopoledních varhanních koncertů v kostele sv. Jakuba (v letech 1964-1966). Tehdy byl kostel plný po všech možných schodech posedávající mládeže, která přečkala mši, aby si pak s téměř mystickým potěšením vyslechla varhany. Tvrdím, že následně „pražské“ jaro roku 1968, tedy všeobecné uvolnění atmosféry a první doušky svobody, pro mou generaci spustila právě tato možnost být spolu, v dokonalém prostředí barokního kostela, bez dozoru strany a vlády, a dokonce bez dozoru jakékoliv instituce či autority (učitele, kněze).

S hudbou (nejprve tedy s písničkami na Karlově mostě, a následnými pokusy o nezávislou rockovou tvorbu, které u mne postupně přešly ve hru na indické bubínky tabla), zvláště s tou indickou, protože jsem objevil a zjistil, že klasická indická hudba – bylo možno sem tam koupit na elpíčku záznam nějakého autentického koncertu na sítar v prodejnách sovětské hudby Melodia – je navýsost duchovní záležitost (tak jako jóga a duchovnost vůbec, navíc spojená s disciplínou a dlouholetým výcvikem). S hudbou byl spojen i jeden z určujících zážitků, na kterém jsem si ověřil ono přímé spojení duchovnosti a hudby.

Přednášel jsem tehdy o indické hudbě v různých oddílech jógy (na letních táborech jsem navíc i pouštěl z magnetofonových kazet indickou lidovou hudbu a hrál zájemcům k meditaci na gong), a tam jsem poznal i jednu starší učitelku hry na piano. Abychom mohli veřejně vystupovat, museli jsme mít tzv. zřizovatele. Nějaká oficiální organizace, výbor SSM, nebo ROH nějakého podniku nebo hudební škola, se za tu kterou kapelu musela „zaručit“. Když jsem si v oddíle jógy jednou postěžoval, že oficiálně jim zahrát se svou kapelou nemohu, tahle paní nám nabídla, že jako ředitelka jedné Lidové školy umění nám to razítko na papíry o „zřízení souboru“ klidně dá. Byl jsem příjemně překvapen, že stačilo napsat lejtro, ona tam plácla razítko, a bylo to. Když jsem jí děkoval a ptal se, co za to chce, mávla rukou, ale pak ji napadlo, že bychom mohli jejím dětem z Lidové školy umění zahrát třeba na vánoční besídce. Řekl jsem, že klidně, zapomněl na to, ale když mi týden před termínem besídky zatelefonovala, kde a kdy, hrklo ve mně. Prý tam bude tak šedesát prvňáků s maminkami, a naším úkolem bude nadchnout je pro hudbu.

A tak jsme s kolegy prozkoumali křence našich manželek a matek, a na pódiu na koberci jsme vyskládali desítky

skleniček, hrnců dnem vzhůru, zvonečků a dřívěk různých délek, a když se rozhrnula opona, čtyřicet minut jsme si pomocí desítek nejrůznějších paliček, hráli. Šedesát jinak a jindy nezvládnutelných dětí otevřelo pusy, a k překvapení maminek se celou tu dobu, kdy jsme cinkali, ťukali, klepali a různě rytmicky improvizovali na předměty denní potřeby, ani nehnuly: s otevřenými pusama sledovaly cvrkot. Když jsme skončili, děti citlivě nerozbily atmosféru potleskem, ale zůstaly tiše. Minuta, dvě,... než posvátné a duchovně-třeskuté ticho rozřízl jasný hlásek jednoho tehdy čtyřletého hochy: „Mami, já už v životě nemusím na žádné koncert...“

S jógou byl spojen i můj vlastní určující zážitek autentické duchovnosti (a objev, že česká duchovnost bývala, a stále většínou dodnes je, tehdy kvůli nedostatku učitelů a informací, dnes kvůli ohromné nabídce guru a učitelů, velmi literátská, teoretická, a tedy až škodlivě povrchní). Když jsem na první hodině ležel v pozici „mrtvolý“, jak se tomu tehdy říkalo, a uvolňoval jeden sval za druhým, od nohou až k hlavě, najednou jsem zažil ohromný pocit uvolněné radosti z žití: začal jsem se až nekontrolovatelně smát. Když jsem totéž udělal i na druhé hodině, cvičitel si mne o přestávce vzal stranou, a vyčínil mi, jak si můžu z tak vážné věci, jako je poloha mrtvolý, dělat srandu.

Tehdy bylo jediným zdrojem informací o tom, že vůbec existuje něco jako duchovnost, několik jen přes známost v antikvariátech dosažitelných předválečných titulů (Minařík, Drtíkol, Brunton). Slova jako jóga, vegetariánství, mystika nebo extáze byla tabu i v kunsthistorii, natož v běžném životě. A jóga se mohla cvičit (a vyučovat) jen v rámci tělocviku, tedy pod hlavičkou nějaké té tělovýchovné jednoty. Navíc v rámci předstírání, že nejde o meditaci (to se nesmělo), nebo - nedej Brahma - dokonce duchovnost, docházelo i k úletům: několik sezón byly v Praze pořádány sportovní soutěže ve cvičení jógy, na kterých „sportovci“ předváděli ásány (jednotlivé vybrané jógové pozice), a rozhodčí je hodnotili známkami, jako u krasobruslení.

Pouštěl jsem tehdy indickou a new age hudbu při svých přednáškách v pražských oddílech jógy. Jednou jsem zapomněl sle-

Vlastimil Marek.

dovat čas, a najednou koukám, jak školník (školy, v jejíž tělocvičně nás bylo hezkých pár stovek) zuřivě gestikuluje ode dveří a ukazuje si na hodinky. Došlo mi, že jsem notně přetáhl, a tak jsem přednášku rychle ukončil a požádal přítomné, ať po sobě co nejrychleji uklidí a opustí prostor. Sbalil jsem si své věci, a v prázdné tělocvičně jsem uviděl babičku, jak si se zavřenými očima něco brouká pod nos. Babi, musíme končit, jemně jsem ji upozornil, ale ona jen řekla: „Já vím“, a stále si něco broukala. A tak jsem se jí konverzačně, abych ji probral, zeptal: „Jak se vám to dneska líbilo?“ Rozzářila se a odpověděla: „Dvacet let chodím na přednášky, ale dneska jsem poprvé neusnula!“

Různá „nedorozumění“ (a z něho pramenící zásadní chyby v pojmání duchovnosti jako takové) byla běžná. Když jsem se učil japonsky, dorazil na hodinu jednou rodilý Japonec, instruktor karate z Paříže. Zajímal se, proč se učíme japonsky, a když u jednoho studenta zjistil, že chce umět japonsky protože cvičí karate, rozzářil se a z hochy tahal informace, jak to v takovém oddílu karate v TJ Uhelny sklady vypadá. No, začínáme v sedm, takže tak v půl osmé jsme všichni v kruhu kolem mistra... Japonec se kabil, protože u nich v Japonsku, ale i v Paříži, se začíná taky v sedm večer, ale v půl sedmé již všichni studenti karate sedí a meditují, aby byli připraveni. No, tady se to tak nebere, vysvětloval pražský karatista. No a potom máme rozcvičku (Japonec nadšeně souhlasně kýval hlavou, že oni taky), no a potom mistr zakřičí „Box!“, a my se jdeme bít. Japonec ztuhl překvapením, chvíli mlčel, a pak vysvětlil, že je-

jich mistr řekne „mokusó“, což znamená meditujme... Nějaký Čech slyšel na nějakém instruktážním filmu japonského mistra karate, jak rychle říká „mokusó“, ale rozuměl „box“. A od té doby, zatímco celý svět karatistů meditoval, Češi v TJ Uhelny sklady, a zcela jistě i jinde, se šli bít...

Teprve díky rozsáhlé síti prepisovačů a distributorů duchovních spisků (deset kopií na průklepovém papíře A4) jsme se jak já, tak mí přátelé, dostali v druhé polovině 70. let minulého století k prvním knihám o buddhismu. A také k panu

doktorovi Tomášovi na jeho chatu v ohybu železniční trati u Jílového. Mezitím jsem v rámci svého zaměstnání (noční hlídač v Národní galerii) celé noci překládal a prepisoval knihy o buddhismu (zvláště kóany zenového buddhismu), učil se japonsky, protože jsem se rozhodl jet přímo do nějakého kláštera v Japonsku, abych zjistil, co všechno a jak špatně je u nás překládáno. Když jsem se v roce 1979 vrátil, aniž bych „dosáhl osvícení“ (jak jsem původně plánoval), hned týden poté jsem potkal na ulici přítele, který mi řekl, že jede za novým jihokorejským zenovým mistrem do Katovic. Byl jsem tělesně i duševně připraven (sedět v pozici lotosu mi díky józe a každodenní půlhodince před televizní obrazovkou u zpráv už nedělal potíže, a díky překladům jsem již chápal skutečný význam základních buddhistických pojmů), a tak jsem v roce 1981, v rámci intenzivního období sezení (seššin), a také díky polským překladům svá studia zenu a luštění kóanů dokončil. Jedním z těch polských překladů byla tehdejší bible zenu, kniha *Tři pilíře zenu*, jejíž autor, Kanaďan Philip Kapleau, dobře věděl, co je Zápaďanovi třeba, a v knize popsal a vysvětlil všechny druhy stylů sezení a rozvrh dne v klášteře, metody počítání dechu při prvních pokusech o zenovou meditaci atd.

Teprve po nějaké době pokusů o meditaci člověk zjistil, že když si dá párek, moc mu to nejde, a začal jíst jen zeleninu a tehdy pionýrské výrobky, jako bylo tofu, seitan atd. A jako v duchovnosti i zde většina Čechů zůstala na povrchu: nedošlo jim, že co jím, tím jsem i po stránce (čistoty) energie. Přítel se počátkem 80. let dostal do švý-

carského jógového centra jako kuchař (práve aby se naučil s těmi exotickými vegetariánskými potravinami zacházet). Po třech měsících se vrátil a jednu příhodu, kterou vyprávěl, dodnes používám. Slavili tam 20 let existence, a tak pozvali svého indického guru. Navařili, napekli, a pozvali na večer starostu a VIP z okolí a všechny současně i minulé žáky. Když nalili polévku, guru požádal nenápadně o kbelík. Organizátoři se divili, ale v tom shonu prostě přinesli kbelík, guru jej umístil pod stůl, takže nikdo nic neviděl, snědl dvě lžice polévky a nenápadně to vyblinkal do kbelíku. Když udělal totéž i s dalším jídlem, vzbudilo to velký ohlas mezi organizátory, a když všechno dobře dopadlo, a už myli nádobí, přece jen se odvážili zeptat: Co se stalo? Nechutnalo vám? Měl jsem kuchaře v žaludku... vysvětlil záhadně Ind. Kuchaře? Ale to vařil Franz, a ten se před měsícem vrátil z tvého ášramu, kde se půl roku učil vařit, a všechna ta zelenina je vypěstovaná na našich políčkách, bez hnojiv, s láskou... Hm, měl jsem prostě kuchaře v žaludku. Zeptejte se ho na to... A tak organizátoři odvezli guru do hotelu a zajeli za Franzem. Trvalo to dvacet minut, než z něho vypadlo, že tři dny před touhle slavností mu utekla žena. Naznačuji důvod, proč nám tak chutná od maminky, a proč nám nechutnalo jídlo ve školních jídelnách. To, jak myslíme, a jak jsme sjednoceni na těle a duchu (příčemž slovo jóga znamená sjednocení), ovlivňuje vše okolo nás.

My jsme tehdy byli velmi nečistí, rozpolcení, zahlceni nezvládnutými emocemi a nutností předstírat, a začali jsme jógu (duchovnost) ne tím, čím začínají všude jinde, tedy duchovní a morální očistou (jama a nijama), ale přímo ásánami. Češi netušili, co to je hara (3. čakra) a že při zazení Japonci i jiní používají polštář pod zadkem, aby měli rovnou páteř, a tak celá generace jóginů (včetně žáků dr. Tomáše) seděla zkroucená, s ohnutou páteří. Zájemci nedosáhli osvícení jak kvůli křivému postoji (a následným křivým myšlenkám), tak kvůli netrpělivosti a absenci duchovních učitelů.

O pár stovek přednášek o duchovnosti indické klasické hudby, o pár desítek přeložených duchovních knih (samizdat fungoval i v této oblasti), a o dva měsíce ve vazbě později, jsem už věděl, čeho je Čechům, pídícím se za duchovností, nejvíce třeba. (Do vazby mne v srpnu 1986 umístili za pokus zorganizovat mírový gongový koncert v Praze na Letné v rámci celosvětové akce harmonické konvergence. Cvičil jsem tam pilně jógu a učil ji své spoluvězně.) Tehdy čeští buddhisté celé týdny pyšně trpěli bolestí kolen v marné snaze sedět předpisově (příčemž si pletli prst ukazující na měsíc s Měsícem samotným), a usilovně, vši silou, meditovali, až se z toho celí třáslí. (Přitom jak jóga, tak meditace je především očistou a uvolněním bloků, které dělí začátečníka od vlastní přirozené duchovnosti, ukryté pod všemi těmi traumaty, na Západě tak běžnými.)

Dodnes se ale, po pětácti letech přednášek a kurzů, a přes stovky knih na trhu, desítky esoterických festivalů, a přes možnost vyjet do světa za duchovně pokročilými učiteli, stále setkávám se špatnými překlady, duchovními omyly, a netrpělivými, povrchností a materialismem krmenými zájemci (línými něco se sebou, svým tělem a myslí, kromě čtení, skutečně dělat) o buddhismus, tedy o tisíciletými vyzkoušenou a prověřenou metodu, jak poznat sám sebe a zvládnout své emoce.

Věděl jsem to již tehdy a dnes je to navíc ještě naléhavější: současnému světu může ze všech jeho krizí pomoci jen transformace v hlavě každého člověka (politika, bankéře, teroristy): tedy autentická, praktická, individuální duchovnost. Jiná než institucionální. Využívající moderní technologie šíření informací (Buddha by dnes psal blogy a používal e-mail) a nejnovější poznatky, jak funguje náš mozek a jak jsme mateni a zmateni tzv. rozumem.

Naivní, ale o to motivovanější snahy o duchovnost (respektive informace o ní) z předrevolučních dob, které byly narušovány nutností uhájit si v totalitní společnosti vlastní niternou svobodu, zcela jistě pomohly naší generaci přežít a předat poselství o tom, že duchovnost vůbec existuje a je - kdekoliv - možná. Současná generace si musí vybojovat vlastní motivaci (navzdory bezprecedentnímu tlaku reklamy vybízející k ještě větší konzumaci čehokoliv), a nějak se orientovat. Narozdíl od nás současní hledači duchovna už mají kde a jak prakticky začít, pokud v té záplavě knih a kurzů a guruů nezabloudí. K tomu jim do-

pomáhej přirozená vlastnost každého mladého člověka: ve věku okolo jednadvacetilet se jim, jsou-li zdravě, nejlépe přirozeně porození a relativně nepoškození autoritativní výchovou a nefunkčním školstvím, propojí některé části mozku: puď je to k duchovnosti (příčemž, jak věděl už C. G. Jung, většina hledačů spirituality si pak v téhle společnosti poplete spirit se spiritusem). Skutečná duchovnost, a to se dnes snad již všeobecně ví, je přirozenou součástí života každého člověka, a zárukou štěstí, zdraví a ekologického přístupu k životu a světu. V nejbližší budoucnosti budou muset být totiž všichni daleko duchovnější, nebo nebudeme vůbec.

Vlastimil Marek (*1946), celoživotně alternativní novinář, hudebník, spisovatel, překladatel, terapeut, zenový buddhista a duchovní učitel s neutuchající energií (viz blog.baraka.cz a Wikipedie)...

DINGIR

religionistický časopis
o současné náboženské scéně

15. ročník

Číslo 1/2012 vychází 19. března 2012.

Vydává DINGIR, s. r. o.,
Černokostecká 36, 100 00 Praha 10
dingir@dingir.cz
<http://www.dingir.cz>

Šéfredaktor:

Doc. PhDr. Zdeněk Vojtíšek, Th. D.

Redakční rada:

Mgr. Pavel Dušek,

Doc. Pavel Hošek, Th. D.

Mgr. Andrea Hudáková, DiS.,

Mgr. Martin Kořínek,

Mgr. Mgr. Miloš Mrázek, Th. D.,

MUDr. Mgr. Prokop Remeš,

Bc. Jan Sušer,

Doc. ThDr. Ivan O. Štampach,

Ing. Mgr. Vojtěch Tůtr.

Grafický návrh: Richard Bobůrka

Tisk: VS ČR, Praha 4

Cena: 49,- Kč

Objednávky a urgence:

SEND - Předplatné spol. s. r. o.

Ve Žlábku 1800/77, 193 00 Praha 9

tel: 225 985 225

e-mail: administrace@send.cz

<http://www.send.cz>

Registrace:

MK ČR 7943 z 30. 3. 1998.

ISSN: 1212-1371

NA PŘÍŠTĚ 2/2012

Možná, že smysl pro humor je
známkou zdraví i v duchovním životě.

Každopádně

náboženství a humor

je tématem příštího čísla Dingiru.